

ESKİ VE ORTA TÜRKÇEDE MOĞOLCA KELİMELER VE MOĞOLCA-TÜRKÇE MÜŞTEREK KELİMELER ÜZERİNE NOTLAR

TUNCER GÜLENSOY

Tarihî gelişmesi bakımından Moğolca, Türkçe kadar işlenmemiş ve dolayısıyla gelişmemiş bir dil olmakla beraber, bugün Batı'da Altaistler tarafından üzerinde Türkçe kadar titizlikle çalışılan bir dildir.

Bazı tarihçi ve türkologların iddia ettiklerinin aksine, Moğolcanın Türkçeye akrabalığına dair kesin deliller ortadadır.

Moğollar Cengiz Han öncesinde de Türklerle komşu idiler ve Orta Asya'nın bozkır kültürü her iki kavme de hâkimdi.

Cengiz'in Moğolları bir bayrak altında toplaması ve Orta Asya'dan Müslüman Türk ve Arap ülkeleri ile Rusya ve Karadeniz'in kuzeyini tehdit etmesinden sonra, istilâ ettikleri ülkelere askerî gücün yanında Moğol dili ve kültürü de girdi. Yabancı bir ülkenin diğer bir yabancı kavim tarafından istilâya uğraması neticesinde o ülkede mutlaka büyük değişiklikler meydana gelir. Fakat bu değişiklikler, istilânın kısa veya uzun süreli olmasına paralel olarak sathî veya derinliğine kendisini gösterir. Cengiz'in Moğol yurdundan kalkarak Çin'e ve doğu Asya'ya, sonra Türkistan üzerinden diğer Türk ve Arap ülkelerine yönelen istilâları ölümü ile durmamış, onun varisi olan oğulları ve torunları zamanında da devam etmiştir. İlhanlılar devleti ve Altın Ordu Hanlığı'nın İran ve Türk ülkeleri üzerinde bıraktığı izler derindir. Cengiz neslinden Bâbü ve Timur'un zamanında da bu izler yıllarca kalmış, Timur'dan önce ve Timur ile beraber Anadolu ve Azerbaycan'da görülen Moğol hâkimiyetinin izleri uzun müddet silinmemiştir.

Yukarda da bahsettiğimiz gibi, Cengiz Han'dan önce de Türk ve Moğol dilleri birbirlerinden karşılıklı olarak kelime alışverişi yapmışlarsa da bu alışverişte Türk Dili Moğol Dili'ne nazaran daha aktif rol oynamıştır. Bunun neticesinde pek çok Türkçe kelime Moğolcaya doğrudan doğruya girmiştir. Bunun yanında Moğol Dilinin Türkçeye tesiri de az olmamıştır. Türklerin

Budizm ve Manihaizm dinleri ile karşılaşmaları neticesinde bâzı Sanskritçe dinî terim ve kelimeler Türkçeye ya doğrudan doğruya veya Moğolca yoluyla girmiştir.

Eski Türkçeye giren Moğol asıllı bir çok kelime, uzun müddet Türkçe ile beraber yaşamış, Türk'ün büyük sözlüğü "Divanü Lûgat-it-Türk" e dahi girmiş, sonraları Bâbü, Ebûlgazi Bahadır Han ve Ali Şir Nevaî'nin eserlerinde de hayatîyetlerini sürdürerek Osmanlıca'ya kadar gelmişlerdir.

Biz bu araştırmamızda eski Türkçe (eski Uygur Türkçesi) ile Divan (DLT)'da ve Doğu Türkçesi'nde edebî dile kadar giren bazı Moğolca kelimeler üzerinde durduk. Burada verilen kelimelerden bazıları Azerice ve Osmanlıcada da uzun müddet yaşamış olabilirler. Bu bizim konumuzun dışında olduğu için, böyle kelimelere temas etmedik.

BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR

- Alt. Gr.: A. von Gabain, *Altürkische grammatik*, Leipzig 1950.
 Alt. Yar.: S. Çağatay, *Altun Yaruk'tan iki parça*. Ankara 1945.
 Bob.: Folke Boberg, *Mongolian English Dictionary I-III*, Copenhagen 1954.
 Cour. DTO.: Abel Pavet de Courteille, *Dictionnaire Turc-Oriental*, Amsterdam, Philo Press, 1972, 562 s.
 DLT.: *Divanü Lûgat-it-Türk*.
 EUTS.: A. Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 1970.
 Kow.: Joseph Étienne Kowalewski, *Dictionnaire Mongol-Russe-Français I* (Kasan 1844, 1-594 s.), *II* (Kasan 1846, 595-1545 s.), *III*. (Kasan 1849, 1547-2690 s.).
 MGT.: A. Temir, *Moğolların Gizli Tarihi*, Ankara 1948.
 Poppe Muk.: N.N. Poppe, *Mongol'skiy Clovar' Mukaddimât al-adab I-II*. Moskva-Leningrad, 1938, 451 s.
 Manç.: Mançuca
 Moğ.: Moğolca
 Skr.: Sanskritçe
 Soğ.: Soğutça
 Uyg.: Uygurca
- Diğer kısaltmalar için A. Caferoğlu'nun EUTS'ndeki kısaltmalara bakılması.

acığa "bayır turpu"

Cour. DTO. 7: اجرغا (id.)

açug~*açağ* "hediye, armağan" (EUTS. 2; Alt. Gr. 292)

~ Uyg. *açığ*:

1. öfke, kızma, şiddet (TT.I, 14,180)
2. acı, ızdırap (Man. I, 9,6)
3. ekşi, acımtırak (H.II. 16, 12)
4. hediye, armağan (TT.VII. 44, 10; EUTS. 2)

~ DLT. *açığ*:

1. nimet içinde yaşayış (I, 63)
2. hanım bahşışı (I, 63)
3. acı, acı olan her nesne; ekşi (I, 63, 279; II, 299, 311; III, 272).

~ Cour. DTO. 7: اچيغ *acığ* ("öfke, hiddet, gazap, kızma, kızgınlık")
"colere; soupir; regret, peine, amer" < Moğ. *acığ*

ahta ~ *ahta* "اخته ، اته" "iğdiş" (Kow. 137); *ağda* (Bob. III, 232).

ahta megeçi: kısır dişi domuz

ahta morin: iğdiş at

ahtaçi (اچيغ ، اچيغ): seyis

ağdalaku: iğdiş etmek (Bob. III, 232)

~ Cour. DTO. 8: اختا "tout animal châtre, principalement le cheval"
< Moğ. *ağda*

alaķu "öldürmek" (Bob. III, 298); *alağacı* "öldürücü"

alaķdaki: öldürülmek

~ Cour. DTO. 29: الاچي *alaçi* "qui commet de meurtres"
< Moğ. *alaķçı*: öldürücü, kılıçtan geçiren.

alban "hizmette ödenen bir vergi adı" (Schm. 12; EUTS. 10)

~ Uyg. *alban*:

1. Özel ad (USp. 76).
2. hizmette ödenen bir vergi adı (USp. 261; Rd. I. 433; USTS. 10) < Moğ. *alban*

amtatai ~ *amtatu* "lezzetli, tath" (Kow. 115) ~ *amdatai* (id.) (Bob. III, 376)

amtatu amtan: tadı hoş

amtatu yurçi: portakal (Kow. 116)

~ Cour. DTO. 37: انتوتاي *antutay* "doux" < Moğ. *amtutağ*

amul "usluluk, sükûnet" (Schm. 10)

~ Uyg. *amulluk* (id.) (USp. 262; EUTS. 14); *amul* (Alt. Yar. 116: *ürük amul yatmışın*: çoktan rahat yattığını). <Moğ. *amul*

~ DLT. *amul*: sakin, rahat, yavaş yavaş, seğnik, kımıldamayan; yumuşak huylu adam (I, 74; III, 131).

arılkaḥu "ölçmek, hesaplamak" (EUTS. 19)

~ Uyg. *arımak* (id.) (DUD. 391, 7). <Moğ. *arılkaḥu*

ari-ç "umut" (KWb. 125).

~ Uyg. *ärinç* (*ärmäk*'ten) "şüphesiz, kesin olarak, tamamiyle" (U. II. 87, 59; Briefe. V. 24; EUTS. 74) <Moğ. *ari-ç*

~ DLT.: *erinç* "olur ki, belki" (I. 132; III, 65, 245, 309, 449).

arsi (Schm. 16).

~ Uyg. *arzi* = *irji*, *irzi*: öğretici, muallim, arkadaş (Suv. 609, 7; EUTS. 21, 98) <Moğ. *arsi*

(Alt. Yar. 75: *arzi*: "evliya, eren". *bu erser arziler turğuluk orun ol* "burası evliyaların (erenlerin) oturduğu yerdir."

Alt. Yar. s. 75, not 4'te: *ırjt*, skr. <*ršt* "münzevi")

bandang (Kow. 1053).

~ Uyg. *banting*: oturmaya mahsus sıra (Uig.-Wb. 21 = *bandäng*: Oğuz Kağan. 10, 92; EUTS. 32) = Moğ. *bandang*.

barḥa (Schm. 106; EUTS. 44).

~ Uyg. *birkü* ~ *bürkü*: kamçı (TT.V. 10; Suv. 5, 13; EUTS. 39, 44; Uig.-Wb. 27). <Moğ. *barḥa*

~ DLT.: *berke*: "döğme, sürmek için kullanılan değnek, kamçı" (I, 427)

~ *berge* (id.) (III, 323).

basa ~ *basa basa* "daha, keza; dahi, de, da; henüz, şimdi; yeniden" (Kow. 1065) ~ *basa-çu* (id.).

~ Uyg. *basa basa* "bir teviye, durmadan, kesilmeden, fazlasiyle" <Moğ. *basa*

Altun Yaruk'ta (611-10):

bu savnıng basa soñında "bu sözün sonunda"; (631-12: *antada basa*): *antada basa kördiler* "ondan sonra gördüler"; (17-22,23:

basa basa): *sözlep yana ağırlanıp basa basa* "sayıklayarak, daha fenalaşıp, yavaş yavaş".

~ Poppe. Muk. 113: بسه ابوبه تنقولاغو "yana aldî tabuynî".

~ DLT.: *basa*: "sonra" (III, 224).

batu "katı, sert; kuvvetli, dinç, gürbüz" (Kow. 1070) ~ باتو (Poppe. Muk. 113).

batu ügen: kız, bakir, kız oğlan kız.

batu müngge: daimi, fasılasız; dayanıklı, sağlam.

batu otun: sabit yıldız

batu-yin ortu: kraliçenin sarayı

batu çağan: bir cins Tatar ağacı

batu gürtun: kuvvetli polis

~ Cour. DTO. 145: باتو *batu* "fort, dur"; باتور "yiğit, cesur, bahadır, şeci" <Moğ. *bağatur*

~ Poppe. Muk. 113: باتو *batu*.

bayartağ "saadetli, mutlu."

~ Cour. DTO. 156: بايتدر *bayatdar* (id.) "plein de prospérité" <Moğ. *bayartağ*

beğai "güçlü, kuvvetli"

~ Cour. DTO. 153: باتوی *bakuy* "grand" <Moğ. *beğai* "solide"

bere "uzaktan görünen şey, nesne" (EUTS. 43).

~ Uyg. *bire* "mil (ölçü)" (Man. I. 20, 16) = Moğ. *bere*

biçiğan "küçük"

~ Cour. DTO. 181: بيتچاكا *biçägä* (id.) <Moğ. *biçiğan*

biti- "yazmak" (Bob. III, 596; EUTS. 45)

Moğolların Gizli Tarihi'nde: *biçi*- (id.); *biçik* "mektup"; *biçicü* "yazıcı".

~ Uyg. *bitimäk* "yazmak, kopya etmek" (Suv. 447, 15; U. II. 38, 69; TT. VII. 35, 14; <Çin, *pi* <**piet* [Gabain, Alttürkischen Schriftum, 1950, s. 9; Ramstedt, JSFO. XXXVII. 2,5 ve P. Pelliot, JA. 1925, s. 253-4]. Buna karşılık olarak <Tohar. *pide* [N. Poppe, Bibliyografiya Vostoka, 1934. V-VI, 97] = Moğ. *bitigü*

~ DLT.: *biti* "gökten inen kitaplardan her biri" (III, 217), *bitig* "yazma, yazı; kitap; mektup" ~ *bitik* (id.) (I. 71, 156, 186, 197 vb.).

bor "şarap" (Poppe. Muk. 121: بور *bor*: çayır جاغیر *borči*:

çayırچی جاغیرچی *borin jimiş*: çayır yemişi

(جاغیرچی); (Kow. 1212: *bor*: küçük bir su samuru).

~ Uyg. *bor* "şarap" (U.II. 100,2; URD. 140, 7; H.I. 8, 53 [P.Pelliot,

Le nom turc du vin dans Odaric de Pordenone, TP. XV. 1914, 448-453]; TT. VII. 37, 12; EUTS. 47) = Moğ. *bor*

borçı: 1. "Bağçivan" (USp. 269).

2. "Üzüm vergisini toplayan memur" (USp. 269; EUTS. 47).

~ DLT: *bor* "şarap, süci" (III, 119, 121).

bökse "karm" (Kow. 1252)

~ MGT. de: *bökse* (id.)

bökse-yin uriyala: elbisenin altı, etek.

bökse-yin ükeçeg: kalça, bud.

bökse-yin kubçasad: elbisenin altı, etek, pantolon.

bökse-yin kutalkuçı em-e: namussuz, kötü kadın, fahişe.

bökse-yin kuçilğa: etek, pantolon.

bökse-yin bey-e: vücudun altı.

bökse-yin tala-yin kündür: sağrı.

kökse kütelgekü: arkasını kımıldatmak.

~ Uyg. *böksik* (U.IV. 34, 70; EUTS. 49). <Moğ. *böksek*

~ Poppe. Muk. 123: *bökse yeke boluqsan eme* بۆكسه يېكە بولوقسان ايمه
bökseşi uluy bolyan xatun = بۆكسهسى اولغ بولغان خاتون .

~ DLT.: *büksək* "kadının göğsü ile boynu arasındaki gerdanlık takılan yeri" (I. 476).

buğu "geyik" (EUTS. 51)

~ Uyg. *bugu* (id.) (Uig.-Wb. 15; Kow. 1160; EUTS. 51) <Moğ. *buğu*

~ Poppe. Muk. 124: *buğuyin tuğul* بۇغۇيىن تۇغۇل *buğunıng bu-*
zauı بۇغۇنىنك بوزاوى

budanur "üçüncü batından dede, yahut nine"

~ Cour. DTO. 164: *budanur* (id.) "trisaieul" Moğ. (تورتونجى)
(اتاسى بۇدانور دىر .)

buruğçin "kıranta"

~ Cour. DTO. 165: *burçgin* (id.) "qui la prunelle noire, le blanc de l'oeil blanc, l'espace intermédiaire noir triant sur le rouge" <Moğ. *buruğçin* "grisâtre".

buyan "saadet, mut, sevap" (Schm. 118).

~ Uyg. *buyan* <Skr. *punya* "sevap, iyi amel, kut" (Suv. 29, 15; TT.I, 7, 2; EUTS. 55). = Moğ. *buyan*

buyançı: iyiliksever, din adamı (EUTS. 55).

Buyançuğ: Antroponim (USp. 270).

Buyan kar: Erkek adı (EUTS. 55).

Buyan Kara: Antroponim (USp. 270).

buyanlamak: iyilik etmek, hizmet etmek (Kuan. 65).

buyanlığ: mesut, mutlu, sevaplı (Suv. 614, 22; TT. III, 8, 54).

buyansız: sevapsız (EUTS. 55).

Buyan Tämür: Antroponim (gös. yer.)

Altun Yaruk'ta: *buyan* "sevaplı" (21-5), *buyanığ* "liyakatı, bahtı" (609-11), *buyanlığ* "liyakatlı" (614-22), *buyanıñız* "liyakatınız" (618-2).

~ Poppe. Muk. 126: *buyan ögbe tengri tündü duşmanāsa* بویان اوکبه تینگری توندو دشمناسه — *Dewlet berdi tengri anga duşmanıdın.*

buyan tündü bolba: dewlet anda boldi.

bügesün "bit, kehle" (Bob. III, 322).

~ Cour. DTO. 171: بوسون *büsün* "pou" <Moğ. *bügesün*

cida "mızrak, kargı" (Bob. III, 492), (Kow. 2341: جدا *cida/ cite*:

cida: mızrak, cirit, kargı"

cite: tirnak kökü).

~ Uyg. *çıda* "süngü, mızrak, cida" (Uig.-Wb. 20; EUTS.). <Moğ *cida*

~ Poppe. Muk. 132-33: *çidaba tündü* چیدابه توندی = *çidadi anqa.*

çidamal bolba چیدامال بولبه = *çidamal boldi.*

çidaqu bolba چیداوق بولبه = *çidamal boldi.*

çidaqu'ārān kibe چیداقورآن کیه = *çidayanıça qildi.*

çidaquyar چیداقویار = *jehd qılγança.*

çidaquyaran jaruba چیداقویاران جاروبه = *çidayanıça qildi.*

dabusu ~ *dabusun* "tuz" (Bob. III, 450).

dabusulaqu: tuzlamak

dabusutu: tuzlu

~ Cour. DTO. 314: دابوسون *dabusun* "sel" <Moğ. *dabusun*

daisun "düşman" (Bob. III, 180).

daisundai: düşmanı olan, düşman sahibi

~ Cour. DTO. 317: دایین *dayin* "ennemi" <Moğ. *dayin*

dalai "deniz" (Bob. III, 457).

- ~ Uyg. *dalā, dalā* 1. "deniz" (TT. III, 8, 51 = *talay, taloi*; EUTS. 222);
2. "umman, okyanus" (P.P. 21,6).

Altun Yaruk'ta: *taluy* (634-2: *buşuğluğ taluy içinte* "kederli deniz içinde"; 639-6: *taluy ögüz teg king alkığ* "denizler nehirler kadar geniş".

- ~ Cour. DTO. 316: دالای *dalai* "mer, grand lac; perte; fonctions de ceux qui sont attachés à la solde des troupes" <Moğ. *dalai*

dalu "kürek kemiği" (Bob. III, 471).

daluçi: çıkıkçı

dalu tülekü: kemik yakmak

- ~ Cour. DTO. 317: دالو *dalu* "peigne; omoplate" <Moğ. *dalu*

diyan (Kow. 1780) ~ *dayan* (Ram. Wb. 73).

dayan üyletkü: seyretmek, mürakebeye varmak, istiğrak etmek.
dayan-i bisilğaku: düşünmek, düşünceye dalmak, mürakabeye varmak.

dayan-ı kırıg-a: manastır.

- ~ Uyg. *d(i)yan* <skr. *dhyāna* "istiğrak" (TT.V. 6,39; EUTS. 67) =
Moğ. *dayan, dayin*.

Altun Yaruk'ta: *dian* (?) (614-19).

doğolanğ "aksak" (Bob. III, 315).

- ~ Cour. DTO. 321: دوغولان *dogolan* "boiteux" <Moğ. *doğolanğ*

dudurğa "pirinç" (Bob. III, 438) ~ *duturğan*.

- ~ Cour. DTO. 223: توتورغان، توتورغو *"riz"* <Moğ.

- ~ DLT.: *tuturkan* (id.) (I, 521).

ebetçin "hastalık" (Bob. III, 274)

ebetçitei: hasta

ebersil: hastalık nöbeti

- ~ Cour. DTO. 40: اوبوچين *obuçin* "maladie" <Moğ. *ebetçin*

ebusun ~ *ebesun* "ot, yeşillik ot, çayır" (Kow. 180).

- ~ Cour. DTO. 40: اوبوسون *obusun* "pâturage, fourrate vert et sec"
<Moğ. *ebusun*

eçige "baba" (Kow. 223). ~ *kadom eçige* "kaymbaba" (Bob. III, 200).

eçige eke: baba (ve) anne

eçige eke bolgan bariku: hürmet etmek, saymak

~ Cour. DTO. 99: ايجيگه *içige* "père" <Moğ. *eçige*

~ DLT.: *eçi* "yaşlı kadın, hanım nine" (I, 87).

edür "gün, aydınlık" (Kow. 201; Bob. III, 136).

edür-ün ebuden: tan yeri ağarması

edür-ün eçen: güneş

edür-ün udun: gün ışığı, güneş

edür büri: her gün, sık-sık

edür bulgakçı: güneşin doğması

edür sayin: ara vermeden, derhal, mütemadiyen, daima.

edür süni teksiungüi: gün dönümü

edür-ün tngri-yin kumbing: rutubet ölçer alet, hidroskop

edür tutum: her gün, sık-sık

nügüge edür: yarından sonra

ulcaidu edür: talihli gün

orci edür: dünden önceki gün, evvelki gün

edürer: gündüzün

bayar-un edür: bayram günü

~ Cour. DTO. 52: اودور *üdür* "jour" <Moğ. *edür*

elçigen "eşek, merkep" (Kow. 211; Bob. III, 160) ~ *elçige*

elçigen çige: yabancı vişne (Kow. 212)

elçigen-ü çigi: eşek kulağı (Kow. 212; Bob. III, 160)

elçigeçi: eşekçi

~ Cour. DTO. 130: ايلچيگان *ilçikān* "âne" <Moğ. *elçigen*

elunçe "dede"

~ Cour. DTO. 34: الينچيك *alincik* (id.)—Abul Gāzi. 41: اوجونجى اتاسنى النجك دير.

"les Mongols appellent *alindjik* le *bisaœul*".

em "ilaç" (KWb. 121; Bob. III, 334).

~ Uyg. *äm* "ilaç, tedavi vasıtası" (TT. I. 11, 109; Suv. 478, 17) > Moğ.

äm; H.I. 12, 136; EUTS. 71). <Moğ. *em*

~ *ämçi* = *ämçin* "doktor, hekim" (U.T. 7. 13; EUTS. 71).

Altun Yaruk'ta: *em yürünteg* "ilaç, vasıta, tedbir" (15-11; Alt.

Yar. s. 51. not: 4).

- ~ DLT.: *em* “ilaç” (I, 38, 95, 407; II, 363; III, 157), *emçi* “ilaç yapan adam, eczacı” (I, 38; III, 252).
- ~ Poppe. Muk. 152: *em* ام “merhem”.
155: *emlebe tūni* ام لابه تونی = *ilāj qıldi aning ikdin*.
- emege* ~ *emegen* “kadın, zevce, refika, karı, eş” (Kow. 214)
- ~ Cour. DTO. 137: امكان *imegan* “femme” <Moğ. *emegen*
- emegel* “eyer” (Kow. 214; Bob. III, 449).
emegel abku: eyerini çıkarmak
emegel-ün olonçoğ: eyer yastığı
- ~ Cour. DTO. 137: ام *imel* (= eyer) “selle”
imeldeş (= arkadaş, yol arkadaşı) “camarade de selle, compagne”. <Moğ. *emegel*
- ämnähü, ämnä* (KWb. 121)
- ~ Uyg. *ämlämäk* “tedavi etmek” H. II. 26, 82; EUTS. 72)
- ~ DLT.: *emlelmek* “ilâçlanmak” (I, 296); *emlemek* “ilâçlamak, sağaltmak” (Yalnız kullanılmaz “samlamak” ile beraber gelir) (I. 287, 380; III, 85, 295, 298); *emlenmek* “kendine ilâç etmek” (I, 259); *emleşmek* “ilâçlanmak” (I, 242); *emletmek* “ilâçlatmak, ilâç ettirmek” (I, 266; II, 363).
- enetgek* “Hindistan” (Bob. III, 280) ~ *änätkäg* = *äntkäk* (KWb. 121) ~ Altan Tobçi’de: *enetgek* (id.)
- ~ Uyg. *änätkäk* “Hint, Hindistan, hintli” (Suv. 3, 16; H. II. 20, 77; TT. VII. 23, 1; EUTS. 72) = Moğ. *enetgek*
Altun Yaruk’ta: *enetkek* <Soğd. *ynik’k*; *enetkekçe* “Hindçe” (4-1), *enetkek yiri* “Hint yeri, Hindistan” (3-16).
- är* “er, erkek” (KWb. 123) ~ MGT. ’nde: *ere* “erkek, er, koca” ~ Altan Tobçi’de: *ere* (id.).
erelesü: koca yapmak
erekün: er oğlu er, seçme kuvvet
- ~ Uyg. *är* “1. erkek kimse” (P.P. 14, 3; U.II. 21, 15; EUTS. 73; TT. II. 10)
“2. efendi, bey, şehzade” (TT. I. 7, 24; 14, 184).
“3. zevce, koca” (THV. 41, 5).
- ~ DLT.: *er* (id.)

- ~ Poppe. Muk. 161: *ere* ۰ ار : er; *ere beçin* ار ۰ بچین = tişi er; 162: *eres malun eje(t)* “erenler mal egesi”; *eresün su[qu] yacar* “erenlerin oturduğu yer.”
- erdem* “fazilet, kabiliyet, güç, erdem” (KWb. 123) ~ MGT.: *erdem* (id.)
- ~ Uyg. *ärdäm* (id.) (Wind. 249, 4; EUTS. 73) = Mançu: *er demu* = Moğ. *erdem*
- ~ DLT.: *erdem* “fazilet, edep, terbiye; hüner” ~ *erdem* (id.). Poppe. Muk. 161: *erdem* ار دم
- ärdäni* (KWb. 123; Schm. 33).
- ~ Uyg. *ardini* <skr. *ratna* “cevher, kıymetli olan her madde ve şey” (U.I. 8, 18; Suv. 447, 15; EUTS. 73) = Moğ. *erdeni*
Altun Yaruk’ta: *erdini* “mücevher” (613-4; 643-17).
- ~ DLT.: *erdini* “iri inci” (I, 71, 141).
- äräs* / *eres* (Poppe. Muk. 162; EUTS. 97) ~ MGT.’nde: *eres*.
- ~ Uyg. *iriz* “cilasun, cesur, yiğit” (Uig.-Wb. 17) <Moğ. *eres*
- ärkä* “güç, kuvvet” (Schm. 31) MGT.’nde: *er ketü* / *er ke-tü* “güçlü”.
- MGT.’nde:
er ketü tenggiri: Güçlü Tanrı
Erke Kara: Antroponim; Onğan’ım küçük kardeşi.
- ~ Uyg. *ärk* “erk, kuvvet, kudret, güç” (TT. I, 12, 121; U.II. 10, 15 = *ärık*: EUTS. 74) <Moğ. *erke*
- ~ DLT.: *erk* “saltanat, sözü ve buyruğu geçerlik, kudret, iktidar, gücü yeterlik” (I, 43).
- ~ Poppe. Muk. 164: *er ketü* ار کاتو “erklik”.
- ärkälıg* (KWb. 125).
- ~ Uyg. *ärklig* “güçlü, kudretli, bahadır” (TT. V. 22, 26; U.IV. 28, 7; EUTS. 75) <Moğ. *er kelıg*
Altun Yaruk’ta: *er klig türklüg* “kuvvetli” (629-5).
- ärlik hân* “cenennem hanı” (KWb. 125).
- ~ Uyg. *Ärklig Kan* “Antroponim” (TT. I. 8, 25; EUTS. 75).
Altun Yaruk’ta: *er klig han* “kudretli han” (10-17; 13-2; 11-22).
- esen* “sıhhatli” (Kow. 191) ~ MGT.’nde: *esen* (*esen atu-*: sağ olmak).
- ~ Uyg. *asan* “1. sağ, salim, sıhhatli” (Man. I. 10, 11; III. 13, 16) <Moğ. *esen*

“2. sulh, barış” (Hüen. Briefe, 42; Alt. Gr. 22 299; EUTS. 76).
Altun Yaruk'ta:
esen “sağ” (638-14: *emti yügerü esen ol* = şimdi şu anda sağdır-
lar).

~ DLT.: *esen* “sağ, salim” (I, 62, 77).

gersi “mezarlık; Hanın sarayı”

~ Cour. DTO. 418: فرشی *ferşi* “cimetière; palais de khan” <Moğ.
gersi

ğuirinci “dilenci” (Bob. III, 46)

~ Cour. TDO. 60: اورونجی *urunci* (“fakir, yoksul, dilenci”) “pauvre
mendiant” <Moğ. *ğuirinçi*

idağu “keklik” (Bob. III, 379).

~ Cour. DTO. 94: ایتاؤون *itavun* “perdrix, gelinotte” <Moğ. *idağu*

irbis “leopard, panter, kaplan” (Kow. 324; Bob. III, 310).

irbis-un ciruk: hayvan derisinde benek, beneklilik.

usun-u irbis: su samuru cinsi.

~ Uyg. *irbiç* = *irbiz* “porsuk” (U. IV. 44, 6; Suv. 599, 16; EUTS. 96)
<Moğ. *irbis*

Altun Yaruk'ta: *irbiz* (610-14).

isigei “keçe” (Bob. III, 204).

~ Cour. DTO. 118: ایشیکای *işikāy* “feutre” <Moğ. *isigei*

kir ~ *kkir* “pislik, kirlilik, kir; leke”. (Kow. 2545; Bob. III, 499).

ğurban kkir: üç ifrağ; necaset, mevaddı gaita; sidik,
idrar, bevil, ter.

kkir-i arçigür eke: hizmetçi kadın.

kkir ügei: masum, gühansız, suçsuz.

~ Uyg. *k(i)kir* “leke” (U.II. 37, 53; EUTS. 109) <Moğ. *kkir*

~ DLT.: *kir* “kir” (II, 212, 230).

~ Poppe. Muk. 219: *kir bolba aya-a* کیر بولبه اباغه = kir boldı ayaq.

kübegün “erkek çocuk” (Bob. III, 62).

~ Cour. DTO. 462: کوچون *küçün* “enfant, fils” <Moğ. *köbegün*

küdji (Kow. 2619)

~ Uyg. *küji* “yakılınca koku veren nesne, günlük, öd ağacı, misk” TT.
V. 12, 129; EUTS. 121; Uig.-Wb. *küsi*) <Moğ. *küdji*

kükessin "ihtiyar adam"

~ Cour. DTO. 473: *كوكشون kükeşün* "viellard, âge" <Moğ. *kükessin*

lab "emin, sağlam" (KWb. 250).

~ Uyg. *lab* (id.) (EUTS.) <Moğ. *lab*

maçağ "oruç" (Schm. 104 = *baçak, matsak* [Kow. 1081, 1996; Briefe. II. 236, not. 1] <Man. *bāšāh* [Saleman: Manichaica. I. 1907] = *paçağ*).

maçağ abagğulku: oruç tutulmasını emretmek; oruca riayet ettirmek.

maçağ abtegü: oruç bozmak.

maçağ bariķu: oruç tutmak, oruç bozmamak.

maçağ-un sadar: oruca niyetlenme.

maçağtai ~ *baçağtai*: Oruçlu.

maçağlakı: oruç tutmak, oruca riayet etmek, oruç bozmamak.

~ Uyg. *baçağ* "oruç" (TT. II. 8, 62; EUTS. 30). <Moğ. *maçağ*

~ DLT.: *baçak* "İsa'lıların (Hiristiyanların) orucu, perhizi" (I. 411).

matar "şeytan" (EUTS. 127).

~ Uyg. *madar* (id.) (U. III. 42, 3; EUTS. 127) = Moğ. *matar*: Tohar. *mātār*.

meçin "maymun"

~ Cour. DTO. 505: *میچین miçin* "singe" <Moğ. *miçin*

~ DLT.: *biçin* (id.) (I, 346, 409); *biçin yılı* "Türklerin on ikili yıllarından biri" (I, 346, 409).

mekei "iyi ruhlu" (Bob. III, 494).

~ Cour. DTO. 36: *املك* "petit esprit".

munuķu "ihtiyarlamak" (Bob. III, 366).

~ Cour. DTO. 505: *مونوغان munuğan* ("ihtiyar") "vieillard, décrépit" <Moğ. *munuķu*

müñgge "ebediyet, ezel ve ebed; nihayetsizlik" (Bob. III, 186) ~ *müñkedei* "ebedî" (gös. yer.).

~ Cour. DTO. 505: *مونغو müñgü* ("Tanrı") "qui dure; Dieu" <Moğ. *müñgge*

müñggün "gümüş" (Bob. III, 475).

müñggülekü: gümüşle kaplamak

münggün cigasu: gümüş bahğı

münggüci darkan: kuyumcu

~ Cour. DTO. 504: مونگان *müngän* "argent" <Moğ.

müsu (Bob. III, 273) ~ *müsun* "buz".

müsun çümurekü: buz baştanbaşa kırılmak

müsun kayilku: buz erimek

müsun kemker: ince ve gevrek buz

dar müsu: Aysberg, buz dağı

soyoğa müsu: sarkık saçak buz

~ Cour. DTO. 501: موسون *müsün* "glace" <Moğ. *müsun*

nağaçu ~ *nağaçu bergen* "dayı" (Bob. III, 588)

~ Cour. DTO. 508: ناغاچی *nağaçi* "oncle maternal, ancetre" <Moğ. *nağaçu*

nimiti "Phyllanthus emblica, mirabolanus emblica" (Kow. 663).

~ Uyg. *imiti* "ilaç yerine kullanılan (Cratagegus pinnatifida) yemişi" (H. II. 8, 22; 32, 14; EUTS. 94) <Moğ. *nimiti*

nükür ~ *nökör* "arkadaş" (Bob. III, 225).

ķurumcidu nükür: fena arkadaş

nükürlekü: arkadaşlık yapmak, arkadaş edinmek.

~ Cour. DTO. 510: نوکر *nöker* "ami, campagnon; conseiller; client; sevviteur" <Moğ. *nökör*

ölcei "mutluluk" (Bob. III, 252, 409).

~ Cour. DTO. 76: اُلجاي *ulcay* "bonheur, bénédiction" <Moğ. *olcaı*
~ اُلجاي *ulcay-tu*.

örgügä ~ *örgä* "saray, şehzade evi" (EUTS. 93).

~ Uyg. *ıl ölgin* "saray" (Ram. 60) <Moğ. *örgüge*

ötege "ayı" (Bob. III, 43).

~ Cour. DTO. 44: اوتك *ötege* "ours" <Moğ. *ötege*

sidi "meziyet; kuvvet, kudret, kabiliyet, hassa, meleke, istidat" (Kow. 1485).

~ Uyg. *sidi* [<skr. *siddhi*, *siddha* (Kow. 1485).] "sihir, büyü, büyü gücü, sihir kuvveti" (TT.V. 8, 69; EUTS.) <Moğ. *sidi*

subut "inci" (Bob. III, 382) ~ *subusun*.

~ Cour. DTO. 351: سوبوسون *subusun* ("inci, boncuk") "erle" <Moğ. *subusun*

sula “akciğer”

~ Cour. DTO. 332: زولان *zulan* “mou” <Moğ. *sulan*

suu “ayırma, seçme; üstünlük; tercih, rüçhan; mükemmellik” (Kow. 1377).

suu sülte: miğfer, tulga (Kow.)

~ Uyg. *suu* “büyük mutluluk, büyük saadet, majeste” (TT. VII. 123; EUTS. 212) <Moğ. *suu*

Altun Yaruk'ta:

su esen “sağ salim” (623-5).

~ Poppe Muk. 328: *sū* صو = qoltuq قولتوق

şiregen ~ *şirege* “masa; saltanat tahtı” (Kow. 1522) ~ *sirege* (id.) (Bob. III, 523)

şiregelekü ~ *siregelekü*: masa koymak

itegen-ü şiregen: yemek masası

sudur-un şiregen: kitaplık

şiregetü: saltanat tahtı

şiregemel: çengel, kanca.

~ Uyg. *şira* “masa” (Uig.-Wb. 21; EUTS. 217) <Moğ. *şiregen*

tabin “elli” (Bob. III, 206)

~ Cour. DTO. 194: تابين *tabin* “troupe de cinquante hommes, gardes du corps, pages” (50 kişilik muhafız birliği) <Moğ. *tabin*

tağuuğu “acele, istical, tehâlük”

~ Cour. DTO. 216: تکامیشی *tekāmişi* “hâte, promptitude, action de poursuivre”. <Moğ. *tağuuğu*

tañsuk “haz, sefa, memnuniyet, hoşluk; sevinç” (Kow. 1567). *tangsol* “charm” (Bob. III, 88).

tañsuk itegen: hoş, tatlı, nefis; sevgili.

tañsuk ünürtü: hoş kokulu; Bodhisattva'nın adı.

tañsuk boluğsan: fevkalâde, mükemmel; son derece; dikkate değer.

tañsukkan: kâfi derecede hoş, kâfi derecede tatlı ve nefis.

tañsuktu: hoş; tatlı nefis, lâtif.

tañsuklaķu: eğlendirmek; okşamak.

~ Uyg. *tañsuk*: “1. tatlı, nefis, lezzetli” (Suv. 118, 4; EUTS. 224) <Moğ.

tangsol

“2. acayip, kıymetli, değerli” (Alt. Gr. 337; EUTS. 224).

~ DLT.: *tañsuk* “şaşılacak, acayip, nefis” (III, 3, 90).

tarğun “yağlı; şişman” (Bob. III. 200).

tarğulaķu: şişmanlamak

~ Cour. DTO. 213: ترغون *tarğun* (id.) “gras, replet” <Moğ. *tarğun*

tarni (Kow. 157; 164).

~ Uyg. *darni* <skr. *dhārani* “büyü, sihir” (Suv. 484, 17; 338, 3; EUTS. 67) = Moğ. *tarni*

torķaru “mütemadiyen, sürekli surette, bilâfasıla; durmadan, daima” (Kow. 1890).

~ Uyg. *turķaru* “hep, durmadan; sür-git” (TT. I, 13, 152; Suv. 101, 17; Man. I. 29, 29; EUTS. <Moğ. *torķaru*

törü “kanun, yasa” توزو (Kaw, 1939) MGT.’de: *töre* “yasa, kanun”

~ *yeke törü* “büyük kanun”.

ayimağ-un töre: il idaresi.

nom-un törü: dinî idare; meratibi silsile.

ķan törü bariğ-u: saltanat sürmek, hükümet etmek.

ķagan-u törü: idare, saltanat, kiralık idaresi.

~ Uyg. *törü*: “töre, örf, kamun, nizam” (Suv. 627, 18; EUTS.) Altun Yaruk’ta: *törü* “kanunî şeriat, kanun” (10-1; 18-20; 607-17).

~ DLT.: *törü* “düzen, nizam, görenek, âdet” (I, 106; II, 18, 25; III, 120, 121); *törümek* “yaratılmak” (III, 262); *törütmeķ* “yaratmak, bir şey takdir veya ıslah edilmek” (II, 303).

tuli “ayna” (Bob. III, 340).

tulilaķu: aynaya bakmak

tulin-u ger: ayna kutusu

~ Cour. DTO. 245: تولي *tuli* “miroir” <Moğ. *tuli*

tusa “fayda, yardım, iyilik” (Bob. III, 259); *kurban tusa* “üç hizmet”.

~ Uyg. *tusu* “fayda, semere, kazanç” (TT. I, 11, 13; U.I. 25, 8 = *tuzu*) <Moğ. *tusa*

tusulmaķ: faydalı olmak (TT.I. 11, 106; EUTS. 254).

tusulug: faydalı (EUTS. 254).

Altun Yaruk’ta:

asığ tusuğ “fayda” (611-15).

~ DLT.: *tusu* “menfaat; şifa” (III, 224); *tusu bolmaķ* “yaramak, fayda vermek” (II, 127); *tusulmaķ* “iyi gelmek, faydası olmak, yaraşmak” (II, 116); *tusulmaķ* “yaramak, fayda vermek” (II, 127).

- ~ Poppe Muk. 355: *tusa kibe tündü* توسه کيبه توندى = asıq berdi anqa.
tusu “yağ” (Bob. III, 366).
tusulaku: yağlamak
tusu silaku: sıkıştırarak yağ çıkarmak
 ~ Cour. DTO. 233: *tusun* توسون “huile, beurre” <Moğ. *tusun*
tuyliyan “20 yaşında at”
 ~ Cour. DTO. 243: *tulan* تולان “bois à brûler” <Moğ. *tuyliyan*
 “cheval de ving ans”.
usu ~ *usun* “su” (Kow. 373). ~ *ooso* (Bob. III, 577).
 ~ Cour. DTO. 65: *usun* اوسون “eau” <Moğ. *usu(n)*
utçi ~ *utaçin* ~ *utuçi* “tabib” (Kow. 383).
utuçilaku: tedavi etmek
utiçilakuy-yi metegü: tedavi etmeyi bilmek
 ~ Cour. DTO. 45: *utuci* وتوچى “celui qui bande les fractures et
 les guerit” <Moğ. *utaçi*
ümen ~ *ömen* “kanser, kanser tümörü” (Kow. 536).
 ~ Uyg. *ömen* = *örmen* (id.) (TT. VI. 88; EUTS. 150) <Moğ. *ümen*
ünen “hak, hukuk” (Kow. 480).
 ~ Cour. DTO. 81: *unan* اونان “droit, sincérité, vérité” <Moğ. *ünen*
üre < *ür-e* “züriyet, nesil, ahfat” (Kow. 577).
ür-e-yi olku: meyve toplamak, mükâfatlandırılmış olmak, bir
 mükâfat almak.
ür-e üsgeü: bir meyvenin bakımını üzerine almak.
ür-e-yi garğahu: bir meyvenin semeresini kaldırmak.
 ~ Cour. DTO. 60: *orunlı* اورونلى “petit-fils, descendants” <Moğ.
ür-e “descendance”.
ürgesü “diken” (Bob. III, 536) ~ *ügesun* (id.).
ürgesüdü: dikenli
 ~ Cour. DTO. 55: *ürgesun* اوركاسون “epine” <Moğ. *ürgesun*
üsüg ~ *üçüg* “harf, alfabe karakteri” (Kow. 510, 549).
 ~ Uyg. *ujak* “hece, harf” (TT. 4, 10; U. III. 76, 12; Suv. 272, 10; EUTS.)
 <Moğ. *üçüg*, *üsüg*
yasun “kemik” (Bob. III, 59).
yasulak: kemik yapısı kuvvetli
sibanur yasun: bilek kemikleri
yasudu: kemikli
 ~ Cour. DTO. 526: *yasun* ياسون “os” <Moğ. *yasun*

BU YAZIDA GEÇEN KELİMELER İÇİN
TÜRKÇE - MOĞOLCA SÖZCÜK

—A—

acele: taġuuġu
ahfat: üre
akciġer: sula
aksak: doġolang
amca: naġaġu
ara vermeden: edür sayin, bk. edür
arkadaş: nükür, nökör
arkadaşlık yapmak: nükürlekü
arkasını kımıldatmak: bökse kütelgekü, bk. bökse
armaġan: açuġ, açāġ
aydınlık: edür
ayrı: ötege
ayırma: suu
ayna: tuli
ayna kutusu: tulin-u ger
aynaya bakmak: tulilaġu
aysberg: dar müsü, bk. müsü

—B—

baba: eġige
baba (ve) anne: eġige eke, bk. eġige
bâkir: batu ügen
basamak: şiregen-ü şatu, bk. şiregen
bayır turbu: acırġa
bayram günü: bayar-un edür, bk. edür
bilek kemikleri: sibanur yasun, bk. yasun
bit: bügesün
bud: bökse-yin ükeġeg, bökse-yin kubġasad, bk. bökse
buz: müsü, müsün
buz baştan başa kırılmak: müsün çümurekü
buz daġı, (aysberg): dar müsü, bk. müsü
buz erimek: müsün ġayılġu, bk. müsü

—C—

cehennem hanı: erlik hân
cesur: eres

—Ç—

çayır: ebesun, ebusun
çengel: şiregemel, bk. şiregen

—D—

da: basa, basa basa
daha, (keza, de, da; henüz, şimdi, yeniden): basa, basa basa
daima: edür sayin, bk. edür; turkaru
daimî, (fasılasız): batu münğge
dayanıklı, (sağlam): batu münğge
de: basa, basa basa
dede: elunçe
deniz: dalai
derhal: edür sayin, bk. edür
diken:ürgesü
dikenli:ürgesüdü
dilenci: ğuirinçi
diñç: batu
doktor: utçi, utuçin, utuçi
düşman: daisun
düşmanı olan: daisundai
düşünceye dalmak: dayan-i bisilğaku, bk. dayan
düşünmek: dayan-i bisilğaku, bk. dayan

—E—

ebedî: münğkedei
ebediyet: münğge
eğlendirmek: tañsuklaķu, bk. tañsuk
elbisenin altı: bökse-yin uriyalta, bökse-yin kuçilga, bk. bökse
emin: lab
er, erkek: er
erkek çocuk: kübegün
eş (refika): emege, emegen
eşek: elçiğen

eşekçi: elçiğeci, bk. elçiğen
 eşek kulağı: elçiğen-ü çiği
 etek: bökse-yin uriyalta, bökseyin kuçılğa, bk. bökse
 evvelki gün: orci edür, bk. edür
 eyer: emegel
 eyerini çıkarmak: emegel abku
 eyer yastığı: emegel-ün olonçoğ
 ezel ve ebed: münğge

—F—

fasılasız: batu münğge
 fayda: tusa
 fazilet: erdem
 fena arkadaş: kurumcidu nükür, bk. nükür
 fevkalâde taŋsuk boluğsan

—G—

geyik: buğu
 güç, (kuvvet): erke
 güçlü: erkelig
 güçlü, kuvvetli: begaj
 güçlü Tanrı: erketü teŋgiri
 gümüş: münğgün
 gümüş bahçı: münğgün ciğasu
 gümüşle kaplamak: münğgülekü, bk. münğgün
 gün: edür
 günahsız: kkir ügei, bk. kir
 gün dönümü: edür süni teksiungüi
 gündüzün: edürer, bk. edür
 güneş: edür-ün eçeg, bk. edür
 gün ışığı: edür-ün udun, bk. edür
 gürbüz: batu

—H—

hak, hukuk: ünen
 harf: üsüg
 hasta: ebetçitej, bk. ebetçin
 hastalık: ebetçin
 hastalık nöbeti: ebersil, bk. ebetçin

hayvan derisinde benek: irbis-un ciruk, bk. irbis
 haz: taᅇsuk
 hediye, armaᅇan: aᅇuᅇ, aᅇaᅇ
 henüz: basa, basa basa
 hergün: edür buri, edür tutum, bk. edür
 hesaplamak: arılkaᅇu
 hidroskop (rutubet ölçer âlet): edür-ün teᅇgri-yin ᅇubing
 Hindistan: enetgek
 hizmetçi kadın: kkir-i arᅇiᅇur eke, bk. kir
 hoᅇ: taᅇsuk itegen, taᅇsuktu
 hoᅇ kokulu: taᅇsuk ünürtü
 hürmet etmek, saymak: eᅇiᅇe eke bolᅇan barıᅇu, bk. eᅇiᅇe

—İ—

idare: kaᅇan-u törü
 iᅇdiᅇ: aᅇta, aᅇta
 iᅇdiᅇ at: aᅇta morin
 iᅇdiᅇ etmek: aᅇdalakaᅇu, bk. aᅇta
 ihtiyar adam: kükesin
 ihtiyarlamak: munuᅇu
 ilâᅇ: em
 il idaresi: ayimaᅇ-un törü
 ince ve gevrek buz: müsün kemker, bk. müsü
 inci: subut
 istidat: sidi
 istiᅇrak etmek: dayan üyletkü, bk. dayan
 iyilik: tusa
 iyi ruhlu: mekei

—K—

kabiliyet: erdem, sidi
 kadın (=zevᅇe, eᅇ, karı, refika): emeᅇe, emegen
 kalᅇa, (bud): bökse-yin ükeᅇeg, bökseyin ᅇubᅇasad, bk. bökse
 kamᅇi: barᅇa
 kanca: ᅇiregemel, bk. ᅇiregen
 kanser: ümen
 kanun: törü
 kaplan: irbis
 kargı: cida

karn: bökse
 katı, (sert; kuvvetli, dinç, gürbüz): batu
 keçe: isigei
 keklik: idağu
 kemik: yasun
 kemikli: yasudu, bk. yasun
 kemik yapısı kuvvetli: yasulağ, bk. yasun
 keza: basa, basa basa
 kıranta: buruğcin
 kısır dişi domuz: aқта megeçi
 kızıoğlan kız: batu ügen
 kir, kirlilik: kir, kkir
 kitaplık: sudur-un şiregen bk. şiregen
 koca yapmak: erelesü, bk. er
 koca yapmak: erelesü, bk. er
 kuvvet: erke
 kuvvetli: batu, begađ
 kuyumcu: münğgüci darğar, bk. münğgün
 küçük: biçigan
 kürek kemiği: dalu

—L—

lâtif: tağsuқта
 leke: kir, kkir
 leopar, (panter, kaplan): irbis
 lezzetli, (tath): amtatađ, amtatu

—M—

manastır: dayan-ı қuriğ-a
 masa: şiregen, şirege
 masa koymak: şiregelekü, bk. şiregen
 masum: kkir ügei, bk. kir
 maymun: meçin
 meleke: sidi
 memnuniyet: tağsuқ
 merkep: elçigen
 mezarlık: gersi
 meziyet: sidi
 mızrak, (kargı): cida

miğfer: suu sülte
 murakabeye varmak: dayan üyletkü, bk. dayan
 mut: buyan
 mutlu: bayartaj
 mutluluk: ölcei
 mücevher: erdeni
 mükemmel: tañsuk boluğsan
 mütemadiyen: edür sayin, bk. edür

—N—

nefis: tañsuk itegen
 nesil: üre
 nesne: bere
 niâyetsizlik: münge

—O—

okşamak: tañsuklaķu, bk. tañsuk
 oruçlu: maçaķtaj, baçağtaj
 oruca niyetlenme: maçağ-un sadar, bk. maçağ
 oruca riâyet ettirme: maçağ abagğulķu
 oruç: maçağ
 oruç bozmak: maçağ ebtegü
 oruç tutmak: maçağ barıķu, maçağlaķu
 ot: ebusun, ebesun

—Ö—

öğretici: arsi
 ölçmek, (hesaplamak): arılķahu
 öldürmek: alaķu
 öldürücü: alağacı
 öldürölmek: alağdaķu

—P—

pantolon: bökse-yin ķubçasad, bökse-yin ķuçilğa
 panter: irbis
 pirinç: dudurğa
 pislik: kir, kkir
 portakal: amtatu, bk. amtataj

—R—

rüçhan: suu

—S—

saadet, (mut, sevap): buyan
 saadetli, (mutlu): bayartaı
 sağ: esen
 sağlam: batu münge, lab
 sağ olmak: esen atıu
 sağrı: bökse-yin tala-yin küdür, bk. bökse
 saltanat: kağan-u törü
 saltanat sürmek: kan törü barıgu
 saltanat tahtı: şiregetü, bk. şiregen
 saray: örgüce
 sarkık saçak buzu: soyoga müsu, bk. müsu
 seçme: suu
 seçme kuvvet: erekün, bk. ere
 sefa: taıgsuı
 sert: batu
 sevap: buyan
 sevgili: taıgsuı itegen
 sevinç: taıgsuı
 seyis: aıtaı
 seyretmek: dayan üyeletkü, bk. dayan
 sıhhatli: esen
 sık sık: edür buri, edür tutum, bk. edür
 sıra: bandang
 su: usu, usun
 suçsuz: kkir ügei, bk. kir
 su samuru: usun-u irbis, bk. irbis
 sükünet; amul

—Ş—

şarap: bor
 şeytan: matar
 şimdi: basa, basa basa
 şişman: tarıun
 şişmanlamak: tarıulaıu, bk. tarıun

—T—

tabib, (doktor): utıci, utacı, utacı
 tadı hoş: amtatu amtan, bk, amtataı

talihli gün: ulcaıdu edür, bk. edür
 tanyeri ağarması: edür-ün ebuden, bk. edür
 tatlı: amtataı amtatu, taıgsuk itegen
 tedavi: emnehe, emne
 tedavi etmek: utaçılaıu, bk. utçi
 tercih: suu
 topal: dođolang
 tulga: suu sülte
 tuz: dabusu, dabusun

—U—

umut: ari-ç
 usluluk, (sükünet): amul
 uzaktan görünen şey, (nesne): bere

—Ü—

üçüncü göbekten dede, yahut nine: budanur

—V—

vergi (hizmette ödenen bir vergi): alban
 vücudun altı: bökse-yin bey-e, bk. bökse

—Y—

yabanî vişne: elçigen çige, bk. elçigen
 yağ: tusu
 yağlı, (şişman): tarđun
 yardım: tusa
 yarından sonra: nügüge edür, bk. edür
 yasa: törü
 yazmak: bitikü
 yemek masası: itegen-ü şiregen
 yeniden: basa, basa basa
 yiğit: eres

—Z—

züriyet: üre